

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ЧИКАЛОВА Марина Миколаївна

УДК 378.6.091:338.48](560)(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ
ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ
В УНІВЕРСИТЕТАХ ТУРЕЧЧИНИ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Суми – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Левченко Людмила Степанівна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
директор Інституту педагогіки та психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кнодель Людмила Володимирівна,
Київська національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук
Чорна Любов Василівна,
Інститут туризму Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доцент кафедри туризмознавства
і туристичних спеціалізацій.

Захист відбудеться 7 липня 2012 року о 13 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 218.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.

Автореферат розіслано 6 червня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ефективний розвиток вітчизняної туристичної галузі передбачає створення конкурентоспроможного туристичного продукту, що можливо лише за умови високого рівня підготовки фахівців для сфери туризму. Необхідність якісної реалізації освітніх програм туристичного напрямку в університетах України знайшла відображення у низці державних документів: Закон України «Про туризм» (1995 р.) із змінами і доповненнями, внесеними Законами України у 2001, 2003, 2009 та 2010 роках, Указ Президента України «Про підтримку розвитку туризму в Україні» (2001 р.), Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення реалізації державної політики у галузі туризму» (2001 р.), Державна цільова програма розвитку туризму і курортів на 2011 – 2015 роки (2011 р.), Програми розвитку туризму в областях України на 2011 – 2015 роки (2011 р.) та ін. У цьому контексті вивчення зарубіжного досвіду привертає увагу вітчизняних науковців і стає предметом дослідження.

Провідними аспектами розгляду проблеми підготовки конкурентоспроможного фахівця, зокрема менеджера міжнародного туризму, стали: філософський (В. Андрущенко, С. Батишев, В. Кремень, В. Цикін та ін.), змістовий (В. Квартальнов, У. Кейтсбі (W. Catesby), Л. Кнодель, Дж. Рітчі (J. Ritchi), Х. Х. Сойбалі (H. H. Soybali), В. Федорченко, Н. Фоменко, Л. Чорна та ін.), професійно-педагогічний (І. Зорін, О. Козлова, Л. Левченко, В. Чепік та ін.).

Особливості функціонування освітніх систем окремих країн та аналіз досвіду підготовки фахівців для сфери туризму в країнах ближнього та дальнього зарубіжжя викладено в наукових працях Є. Бражник, Л. Кнодель, Н. Піроженко, Н. Фоменко, Л. Чорної та ін.

Питанням розвитку освіти в Туреччині взагалі та стандартів туристської освіти зокрема присвячено наукові дослідження таких зарубіжних учених: С. Усманової, Т. Вар (T.Var), Х. Доган (H. Doğan), Л. Кайа (L. Kaya), Дж. Колакоглу (J. Colakoglu), М. Корсай (M. Korzay), Ф. Ризві (F. Rizvi), С. Тархан (S. Tarhan).

Звернення до досвіду Туреччини зумовлено низкою причин, серед яких успішні довготривалі міжурядові програми у сфері туризму та туристської освіти, територіальна близькість, суттєві здобутки навчальних закладів цієї країни у напрямі підготовки кваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців для туристичної галузі тощо.

Соціальна значущість розгляду проблеми підготовки менеджерів міжнародного туризму підсилюється наявними *суперечностями*: між суспільним попитом на високоосвічених фахівців сфери туризму, зростаючими вимогами ринку туристичних послуг та недостатньою увагою з боку держави до проблем підготовки менеджерів міжнародного туризму; між міжнародними стандартами туристської освіти та обмеженим організаційно-педагогічним забезпеченням багатьох вітчизняних ВНЗ; між зростаючими вимогами до

сучасного менеджера у сфері туризму та недостатнім науково-педагогічним і методичним супроводом процесу підготовки менеджерів міжнародного туризму в Україні.

Таким чином, актуальність проблеми підготовки кадрів для сфери міжнародного туризму, відсутність цілісних досліджень досвіду Туреччини у цьому напрямі зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Організаційно-педагогічні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини»**. Під організаційно-педагогічними засадами підготовки фахівців сфери туризму в університетах Туреччини розуміємо основні положення та принципи, що визначають особливості її становлення, розвитку та впровадження. З метою конкретизації організаційно-педагогічних засад досліджуваної проблеми виокремлено теоретичний, нормативний, змістовий та процесуальний аспекти розгляду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є компонентом комплексного наукового дослідження «Методологічні, змістові та методичні інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у контексті запровадження кредитно-модульної системи» (номер державної реєстрації 0109U004948) кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 4 від 29 листопада 2010 р.) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні Національної АПН України (протокол № 2 від 22.02.2011 року).

Мета дослідження – виявити теоретичні, нормативні, змістові та процесуальні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини та визначити можливості використання прогресивного досвіду турецьких ВНЗ в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз стану наукового розроблення досліджуваної проблеми та схарактеризувати понятійно-термінологічний апарат дослідження.
2. Виокремити основні етапи та чинники становлення й розвитку системи підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині.
3. Окреслити нормативні засади підготовки фахівців сфери туризму в умовах університетської освіти Туреччини.
4. З'ясувати змістові та процесуальні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини на сучасному етапі.
5. Визначити можливості використання прогресивного досвіду університетів Туреччини в контексті трансформації вітчизняної вищої школи.

Об'єкт дослідження: підготовка менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини.

Предмет дослідження: теоретичні, нормативні, змістові та процесуальні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від 20-х років ХХ століття до 10-х років ХХІ століття. Визначення *нижньої хронологічної межі* (20-ті рр. ХХ ст.) зумовлено прийняттям Закону «Про уніфіковану освіту» (1924 р.), що означав секуляризацію освіти в Туреччині, зокрема закриття медресе та заміну їх на сучасні світські вищі навчальні заклади, які з часом започаткували підготовку фахівців сфери туризму. *Верхня хронологічна межа* (2007 р.) пов'язана з прийняттям документа «Стратегія розвитку туризму в Туреччині до 2023 року» (2007 р.), у якому визначено пріоритети інтенсивної інтеграції туристської освіти Турецької Республіки у світовий освітній простір. З метою обґрунтування витоків, сучасного стану та перспектив розвитку освітньої політики Туреччини щодо підготовки менеджерів для сфери міжнародного туризму у дисертації здійснено ретроспективний аналіз досліджуваного феномену у більш широких історичних рамках.

Методи наукового дослідження. Для реалізації поставлених завдань та досягнення мети використано такі **методи**: *загальнонаукові* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація наукових джерел і нормативних актів, офіційних документів державної освітньої політики України та Туреччини в галузі туристської освіти, наукових досліджень з туристики, порівняльної педагогіки, теорії і методики порівняльної професійної освіти, що дало змогу з'ясувати стан досліджуваної проблеми; *конкретно-науковий* – метод *термінологічного аналізу*, що став необхідним для виявлення та уточнення визначень основних понять дослідження; *історико-хронологічний та компаративний*, які дозволили виявити етапи та чинники розвитку системи підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині в історичній ретроспективі; *системно-структурний та системно-функціональний*, що забезпечили з'ясування нормативних, змістових і процесуальних засад досліджуваного освітнього феномену та здійснення аналізу навчальних планів підготовки фахівців туристичної галузі Туреччини; *наукової екстраполяції*, що використовувався для визначення можливості творчого впровадження прогресивного досвіду університетів Туреччини у вітчизняну освітню систему; *емпіричні*: спостереження; анкетування; бесіди; вивчення досвіду освітньої діяльності та співпраця з науковцями турецьких вишів і роботодавцями у галузі туристичних послуг з метою уточнення особливостей підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини.

Теоретичною основою дослідження є змістові засади таких галузей знань: філософії вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, В. Пазенок); методологічні підходи порівняльної педагогіки (А. Алексюк, Т. Кошманова, Г. Ніколаї, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва); неперервної професійної освіти (С. Батишев, А. Лігоцький, Н. Ничкало, С. Сисоєва); педагогічного менеджменту та організації навчально-виховного процесу в закладах туристського профілю в Україні та за кордоном (І. Зорін, В. Квартальнов, Л. Кнодель, О. Козлова, Л. Левченко, Л. Поважна, Т. Сокол, В. Федорченко, Н. Фоменко).

Джерельну базу дослідження становлять:

- офіційні документи реформ у галузі освіти та туризму: закони про підтримку та заохочення туризму в Туреччині (1953 – 2003 рр.); закони, що регулюють розвиток турецької національної освіти (1924 – 2012 рр.), «Стратегія розвитку туризму в Туреччині до 2023 року» (2007 р.), директивні та нормативні акти Міністерства національної освіти Турецької Республіки, рішення державних органів освіти провінцій;
- наукові дослідження турецьких педагогів з питань туристської освіти в Туреччині (Т. Вар (T. Var), Х. Доган (H. Dogan), М. Еряман (M. Y. Eryaman), Л. Кайа (L. Kaya), Дж. Колакоглу (J. Colakoglu), М. Корсай (M. Korzay), С. Кюсе (S. Küse), Ш. Озгенер (Ş. Özgener), С. Тархан (C. Tarhan), Б. Тезкан (B. Tezcan), та ін.);
- аналітичні та статистичні матеріали міжнародних і національних організацій (Організація економічного співробітництва та розвитку, Рада Європи, Європейський Союз, Всесвітня туристична організація ООН, Всесвітній економічний форум, Національне бюро статистики Туреччини);
- вітчизняні та зарубіжні науково-педагогічні періодичні видання («Порівняльно-педагогічні студії», «Педагогіка і психологія», «Міжнародний туризм», «ТУРИЗМ: практика, проблеми, перспективи», «Педагогіка», «Український туризм», «Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education», «International Journal of Hospitality Management», «Research Journal of International Studies», «Travel and Tourism in Turkey»);
- інформація офіційних інтернет-ресурсів Міністерства національної освіти Турецької Республіки, Міністерства культури і туризму Турецької Республіки, Асоціації досліджень у сфері освіти Туреччини, турецьких університетів (Середземноморський університет, м. Анталія (англ.: Akdeniz University), Мугла університет, провінція Мугла (англ.: Mugla University), Босфорський університет, м. Стамбул (англ.: Bogazici University), Бількент університет, м. Анкара (англ.: Bilkent University), університет імені Ататюрка (м. Ерзурум) (англ.: Ataturk University), Анатолійський університет (м. Ескішехір) (англ.: Anadolu University), університет Яшар (м. Ізмір) (англ.: Yasar University).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* у вітчизняній педагогічній науці виявлено теоретичні, нормативні, змістові та процесуальні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини. В межах з'ясування теоретичних засад досліджуваного феномену здійснено аналіз стану наукового розроблення досліджуваної проблеми у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах; схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат дослідження («міжнародний туризм», «менеджер міжнародного туризму», «індустрія туризму», «індустрія гостинності», «спілкування», «професійне спілкування», «туристське спілкування», «підготовка менеджерів міжнародного туризму», «організаційні та педагогічні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму», «міжпредметні зв'язки педагогіки

туризму»). Виокремлено етапи становлення й розвитку системи підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині: 1) доінституційний (1139 – 1940 рр.); 2) інституційний (1940 – 1960 рр.); 3) формування різнорівневої системи університетської туристської освіти (1960 – теперішній час) та чинники розвитку досліджуваного процесу (соціально-економічні та культурно-освітні). Окреслено нормативні засади, на яких ґрунтується підготовка фахівців сфери туризму (інтеграція в єдину світову систему, пріоритетна спрямованість на співробітництво з роботодавцями та інвесторами; налагодження партнерських відносин між навчальними закладами в рамках міжнародних освітніх та наукових програм; залучення населення до збереження культурно-історичної спадщини та захисту оточуючого середовища; дуальність освіти тощо). З'ясовано змістові засади підготовки менеджерів міжнародного туризму (забезпечення міждисциплінарного, випереджувального, фундаментального характеру освіти, інтернаціоналізація навчання, інтеграція теоретичних знань та практичних умінь і навичок). Розкрито процесуальні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в навчальних закладах Туреччини (упровадження інноваційних технологій навчання, організація виробничої практики у закладах сфери туризму високорозвинутих країн, реалізація механізмів соціального партнерства). Проаналізовано й систематизовано сучасні системи рівневої підготовки фахівців сфери туризму в університетах Туреччини (бакалавр, магістр). Визначено можливість використання прогресивного досвіду підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини (пріоритетне вивчення дисциплін, пов'язаних з іншомовним спілкуванням, менеджментом та правовими аспектами; інтегрування психолого-педагогічних тренінгів у навчальний процес; стажування за кордоном; оптимальне поєднання теорії й практики у досвіді університетської освіти Туреччини; залучення фахівців-практиків сфери туризму до проведення інтегрованих занять зі студентами; застосування інноваційних форм та методів навчання; чітка спрямованість на неперервність освіти) у вітчизняній системі туристської освіти.

Конкретизовано й уточнено сутність базових понять: «менеджер міжнародного туризму» та «підготовка менеджерів міжнародного туризму».

Подальшого розвитку набули теоретичні уявлення про процес підготовки менеджерів туризму в університетах Туреччини, організаційно-педагогічні підходи до оновлення навчальних програм відповідно до міжнародних стандартів вищої туристської освіти.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що узагальнені положення щодо нормативних, змістових та процесуальних засад підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини можуть бути використані з метою екстраполяції прогресивного досвіду ВНЗ Турецької Республіки у вітчизняну освітню систему: керівниками – з метою удосконалення системи підготовки

туристських кадрів, розроблення спільних українсько-турецьких проектів у сфері підготовки менеджерів міжнародного туризму, у діяльності служб міжнародного співробітництва, при плануванні та організації закордонних стажувань, проведенні виробничої та мовної практик студентського та професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів; викладачами – для розроблення навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу; студентами – у навчальному процесі та у межах самоосвіти.

Результати дослідження **впроваджено**: у навчально-виховний процес Київського національного університету культури і мистецтв ВП «Сумський факультет КНУКіМ» (довідка про впровадження № 307/11 від 07.11.2011 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка про впровадження № 2130 від 23.12.2011 р.), Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» (довідка про впровадження № А14-1/3 від 4.03.2012 р.)

Особистий внесок полягає у з'ясуванні нормативних, змістових та процесуальних засад підготовки менеджерів міжнародного туризму в сучасних умовах у навчально-методичному посібнику «Позиціонування Туреччини у сфері міжнародного туризму: порівняльно-педагогічний аспект» (автори: Л. Левченко, М. Чикалова).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій» (Суми, 2008 р.), «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2009 р.), «Соціалізація особистості: Культура, освітня політика, технології формування» (Суми, 2011 р.), «Теоретичні та методологічні проблеми сучасної педагогіки та психології» (Одеса, 2012 р.), «Проблеми та перспективи формування інноваційної системи освіти в ХХІ столітті» (Львів, 2012 р.); *всеукраїнській* – «Наукова творчість молоді в індустрії гостинності» (Донецьк, 2010 р.). Результати дослідження доповідалися та отримали позитивну оцінку на засіданнях кафедр педагогіки, теорії та практики романо-германських мов Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка у 2008–2012 роках.

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено у 12 працях: 5 одноосібних статей у фахових наукових виданнях, 6 одноосібних публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, розділ у навчально-методичному посібнику.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків; списку використаних джерел (342 найменування, з них 172 – іноземними мовами), 8 таблиць, 6 рисунків та 7 додатків на 29 сторінках. Загальний обсяг тексту дисертації становить 252 сторінок. Основний зміст викладено на 190 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, зв'язок із науковими програмами і планами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; зазначено хронологічні межі; схарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію та впровадження у практику результатів дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму у системі вищої освіти в Туреччині»** – здійснено аналіз стану наукового розроблення досліджуваної проблеми та схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат дослідження; виокремлено основні етапи та чинники становлення й розвитку системи підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині.

На підставі загальнонаукового аналізу праць вітчизняних та зарубіжних дослідників (Д. Єрмілова, І. Зорін, М. Кабушкін, В. Квартальнов, Л. Кнодель, Л. Поважна, В. Федорченко, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова, В. Цибух, Л. Чорна, У. Кейтсбі (W. Catesby), Дж. Колакоглу (J. Colakoglu), Дж. Рітчі (J. Ritchi), М. Тунч Озеллі (M. Tunç Özelli), Х. Сойбалі (H. Soybali)) розкрито стан розроблення проблеми підготовки фахівців для сфери туризму в університетах країн, що мають вагомі здобутки в туристській освіті (Швейцарія, США, Німеччина, Туреччина). З'ясовано, що невпинне зростання туристських потоків потребує єдиних професійних кваліфікацій менеджерів міжнародного туризму, а саме: ґрунтовних знань маркетингу; середовища туристичного бізнесу та туристичних ринків світу; міжнародних інформаційних систем у туризмі; економічної, правової та соціальної сфер країн-партнерів; умінь та навичок професійного мовлення; знання культурної та історичної спадщини тощо.

Метод конкретно-наукового – термінологічного аналізу уможливив конкретизацію й уточнення визначення понять «міжнародний туризм», «менеджер міжнародного туризму», «індустрія туризму», «індустрія гостинності», «спілкування», «професійне спілкування», «туристське спілкування», «підготовка менеджерів міжнародного туризму», «організаційні та педагогічні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму», «міжпредметні зв'язки педагогіки туризму» відповідно до сучасного етапу розвитку суспільства. Аналіз низки вітчизняних та зарубіжних наукових розвідок дозволив дати такі визначення провідних понять дослідження: «менеджер міжнародного туризму» – як фахівець міжнародного ринку туристичних послуг, що володіє відповідними професійними компетентностями, здатний до аналізу кон'юнктури ринку туристичних послуг, сегментації туристичного попиту, що забезпечує виведення туристичної галузі на новий прогресивний етап розвитку; «підготовка менеджерів міжнародного туризму» у системі багаторівневої освіти розглядається як складний комплексний процес, спрямований на формування конкурентоспроможного фахівця міжнародного ринку туристичних послуг шляхом оволодіння відповідними фаховими, економічними та загальноосвітніми

блоками знань, умінь і навичок, зорієнтованими на потреби суспільства; усвідомлення мотивів та потреб здійснення професійної діяльності; розвитку професійно важливих особистісних якостей та можливістю удосконалення кваліфікації впродовж життя.

Виявлено, що на результати процесу підготовки фахівців сфери туризму впливає цілий комплекс *зовнішніх* (глобалізація, європейська інтеграція, ринковізація соціальної сфери суспільства, розвиток туристичної сфери) *та внутрішніх* факторів (відповідність академічних програм соціально-економічним потребам, застосування сучасних методик і педагогічних технологій, якісний склад науково-педагогічних працівників та студентів; забезпечення джерелами інформації та засобами навчання, створення сприятливого для творчої реалізації середовища тощо).

Історико-хронологічний метод дозволив виокремити етапи становлення і розвитку системи підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині: 1) доінституційний (1139 – 1940 рр.) – стихійний період подорожей, зародження в'їзного туризму, неформальної підготовки до виконання професійних функцій у туристичній галузі шляхом учнівства; 2) інституційний (1940 – 1960 рр.) – формування системи підготовки кадрів для сфери туризму у професійних школах; 3) формування різнорівневої системи університетської туристської освіти, що передбачало диверсифікацію рівнів підготовки, (бакалавр, магістр) та удосконалення навчального процесу, зокрема впровадження інноваційних технологій навчання (1960 – теперішній час). Обґрунтовано чинники розвитку університетської туристської освіти в Туреччині: соціально-економічні (визнання туристичної галузі на рівні держави шляхом прийняття законів, які стимулюють підйом туризму в країні; впровадження п'ятирічних планів розвитку країни, підтримка державної лібералізації економіки, спрямування значних інвестицій у приморські території тощо) та культурно-освітні (розвиток законодавчої бази щодо збереження історико-культурних пам'яток; перехід від релігійної до світської освіти; актуалізація потреби у кваліфікованих фахівцях у сфері міжнародного туризму; потреба у використанні досвіду туристської освіти зарубіжних країн: США, Швейцарії, Німеччини) в межах з'ясування етапів розвитку туристичної галузі в Туреччині (*перший етап* – (1139 – 1914 рр.) – період подорожей, чому сприяло вигідне географічне положення країни; *другий етап* – (1914 – 1940 рр.) – формування організованого туризму (початок внутрішнього туризму та перші зародки міжнародного (в'їзного) туризму); *третій етап* – (1940 – 1960 рр.) – початок інтенсивного розвитку туристичної галузі; *четвертий етап* – (1960 – теперішній час) – період активізації туристських потоків; період масового туризму; початок підготовки фахівців для задоволення потреб індустрії гостинності при навчальних закладах країни).

Таким чином, встановлено, що на всіх історичних етапах становлення й розвитку системи підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині чинниками її розвитку є соціально-економічні та культурно-освітні процеси. На сучасному етапі підготовки менеджерів міжнародного туризму актуалізуються

тенденції інтернаціоналізації, євроінтеграції та активізації міжнародних академічних зв'язків.

У другому розділі – **«Реалізація процесу підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини»** – проаналізовано освітні стандарти підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини, окреслено нормативні засади та з'ясовано змістові й процесуальні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в умовах університетської освіти Туреччини.

Обґрунтовано вибір турецьких університетів для порівняльного аналізу (Середземноморський університет (м. Анталія), Мугла університет (провінція Мугла), Босфорський університет (м. Стамбул), Бількент університет (м. Анкара), університет імені Ататюрка (м. Ерзурум), Анатолійський університет (м. Ескішехір), університет Яшар (м. Ізмір)). Виокремлено типи навчальних закладів, що забезпечують підготовку кадрів для сфери туризму, зокрема надання кваліфікації менеджера з міжнародного туризму відповідно до освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр та магістр:

1) школи туристичного спрямування, що на базі дев'яти класів загальноосвітньої школи (3-річний період навчання) та повної середньої освіти (2 роки навчання) дозволяють набути знань з вузькопрофільних дисциплін і отримати диплом «спеціаліста Турецької Республіки». Така підготовка дає можливість виконувати виробничі функції в окремих секторах індустрії туризму;

2) професійні школи (як структурні одиниці університетів), факультети комплексного спрямування, що готують фахівців для різних галузей народного господарства Туреччини та виокремлюють напрям підготовки «туризм». Чотирирічний період навчання у цих школах дозволяє здобути ступінь бакалавра та вести подальшу професійну діяльність на керівних посадах у готельних та туристичних закладах. Водночас рівень бакалавра відкриває можливість отримання ступеня магістра у турецьких університетах та зарубіжних університетах-партнерах згідно з обраною спеціальністю. Ступенева підготовка фахівців в університетах Туреччини проводиться відповідно до міжнародних освітніх стандартів і дозволяє здобути вчений ступінь PhD (доктор філософії) після здійснення наукових досліджень та написання дисертації у відповідній галузі.

Здійснено аналіз міжнародних освітніх стандартів, на яких ґрунтується туристська освіта в Туреччині. Характеристика трьох основних моделей стандартів в освіті, а саме: екзаменаційної, професійної, модульної, дозволила дійти висновку, що у сфері туризму найбільш ефективною є професійна модель, яка враховує потреби роботодавця та спрямована на отримання випускниками цілісної і якісної професійної підготовки за відповідною спеціальністю. Перевагами такої моделі є поєднання вузькоспеціалізованих і фундаментальних знань.

Доведено, що розроблення нових галузевих стандартів у сфері туристської освіти в Туреччині здійснюється спільно із роботодавцями, які володіють ситуацією на ринку праці та специфікою структури туристичної галузі.

У результаті порівняльного аналізу навчальних планів досліджуваних університетів Туреччини з'ясовано, що вони включають такі блоки: фаховий, економічний, загальноосвітній. Виявлено, що підготовка з фахових предметів починається з першого семестру поряд із загальноосвітніми і набуває все більш інтенсивного характеру на наступних курсах. Фаховий блок містить дисципліни, які дають майбутньому випускникові можливість вибору: працювати у будь-якому секторі туристичної індустрії чи застосовувати одержані знання та набуті практичні навички роботи в інших секторах економіки. Блок економічних дисциплін тісно пов'язаний з туристичною сферою та загальноосвітнім блоком. Таким чином, усі навчальні дисципліни, які пропонуються для вивчення в університетах Туреччини, є туристично обумовленими.

Визначено, що значна увага в системі підготовки фахівців для сфери туризму в університетах Туреччини приділяється стажуванню (тур.: *Staj*) та організації виробничої практики з метою набуття студентами реальної можливості подальшого працевлаштування.

Встановлено, що важлива роль в університетах Туреччини відводиться Європейській системі трансферу кредитів ECTS (European Credit Transfer System), що дозволяє розширити освітній простір підготовки менеджерів міжнародного туризму.

Охарактеризовано такі особливості підготовки фахівців для індустрії туризму в навчальних закладах Туреччини: процес навчання у школах туристичного напрямку, що є структурними одиницями університетів Туреччини, ґрунтується на принципі неперервного практичного застосування одержаних теоретичних знань. Детальному вивченню підлягає законодавчо-правова база туристичної сфери. Усі навчальні дисципліни, крім знанневої складової, передбачають формування навичок міжособистісного спілкування та глибокого розуміння психології співрозмовника. Вказано, що відбувається подовження термінів стажувань та виробничої практики в реальних умовах, яке позитивно впливає на всебічну підготовку фахівця та його конкурентоспроможність на ринку праці. Отримання двох дипломів (турецького та університету-партнера) дає гарантію працевлаштування як у своїй країні, так і за кордоном. Наявність власної бази для організації та проведення практичних занять, на якій професійні функції виконують студенти за умови консультативно-методичного супроводу та кураторства з боку професорсько-викладацького складу університету та фахівців-практиків, розвиває риси самостійності, організованості, відповідальності тощо.

Застосування методу системно-структурного аналізу державних документів у сфері освіти (Закон «Про уніфіковану освіту» за № 430 (1924 р.), Закон про організаційну структуру закладів вищої освіти за № 2809 (1983 р.), Закон про вивчення іноземних мов за № 2923 (1983 р.), Закон про дуальну освіту у вищих навчальних закладах (доповнення до закону за № 2547 (1992 р.), Основний закон про національну освіту за № 1739 (1997 р., 2012 р.), Закон про восьмирічну обов'язкову та неперервну освіту за № 4306 (1997 р.)) та туризму (Закон про підтримку індустрії туризму за № 6086 (1953 р.), Закон про

заохочення туризму за № 2634 (1982 р.), Закон про Захист оточуючого середовища за № 2872 (1983 р.), Національний Закон про парки за № 2873 (1983 р.), Закон про вільні зони за № 3218 (1985 р.), Закон про прямі іноземні інвестиції за № 4875 (2003 р.)) дало змогу виокремити основні нормативні засади підготовки фахівців туристичної сфери в університетах Туреччини, серед яких: урахування специфіки підготовки кадрів для сфери туризму; нормативне забезпечення співробітництва з інвесторами та роботодавцями; міжнародного співробітництва між навчальними закладами; заохочення розвитку дуальності освіти, вивчення іноземних мов, крос-культурних комунікацій тощо.

Здійснений системно-функціональний аналіз дозволив виокремити змістові (удосконалення навчальних планів і програм та методики підготовки менеджерів міжнародного туризму відповідно до потреб міжнародного ринку, інтернаціоналізація навчання, оптимальне поєднання теоретичних знань та практичних умінь і навичок, неперервна професійна освіта) та процесуальні (упровадження інноваційних технологій навчання, реалізація механізму соціального партнерства, активізація міжнародної співпраці між навчальними закладами, організація виробничої практики у закладах сфери туризму високорозвинутих країн) засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в навчальних закладах Туреччини. Показано, що процес підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини здійснюється шляхом реалізації дидактичних принципів міжблокової інтеграції (блоки базових, фахових, економічних дисциплін); пристосування системи туристської освіти до вимог середовища та умов функціонування закладів туристичної сфери; принципів доступності, гнучкості, системності, наочності, адаптивності, цілісності, оптимальності, релевантності тощо.

З'ясовано, що університети Туреччини забезпечують спрямування випускника на здійснення маркетингових досліджень; застосування нових інформаційних технологій у професійній діяльності; готовності виявлення найбільш актуальних видів туристичних послуг та створення конкурентоспроможного туристичного продукту; забезпечення якості надання туристичних послуг тощо.

Отже, в процесі дослідження доведено, що підготовка менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини здійснюється відповідно до міжнародних освітніх стандартів, національних нормативних, змістових та процесуальних засад професійної підготовки.

У третьому розділі – **«Інноваційний потенціал туристичного досвіду університетів Туреччини та можливості його використання в Україні»** – проаналізовано пріоритетні напрями підготовки менеджерів міжнародного туризму в Україні на сучасному етапі; з'ясовано специфіку іншомовної підготовки професійного спрямування; визначено можливості використання прогресивного досвіду турецьких університетів у досліджуваній сфері в Україні.

У результаті проведеного узагальнення досвіду діяльності університетів Туреччини у досліджуваній сфері виявлено, що основою підготовки фахівців для

сфери туризму є тісне поєднання теоретичних знань та практичного досвіду; використання інноваційних підходів до викладання фахових дисциплін (комп'ютеризація навчального процесу; використання електронних підручників із урахуванням індивідуальних особливостей; імітаційно-ігровий підхід, що передбачає використання ділової гри; застосування кейс-методу тощо); залучення іноземних професіоналів до навчально-виробничого процесу; дуальність дипломів, а також надання додатка до диплома про вищу освіту європейського зразка; розвиток лідерських здібностей студентів, утворення світової мережі-зв'язку з випускниками, що сприяє ефективному працевлаштуванню тощо.

У межах визначення пріоритетів підготовки менеджерів міжнародного туризму охарактеризовано актуальні тенденції розвитку сфери туризму сучасності та майбутнього (діловий, конгресно-виставковий, зелений, лікувально-оздоровчий, подієвий, заохочувальний, історико-культурний).

Компаративний аналіз турецького та українського досвіду підготовки менеджерів міжнародного туризму дозволив визначити доцільність використання прогресивного досвіду зарубіжних університетів щодо запровадження довготривалого стажування у закладах туристичної сфери на останніх курсах навчання, що передбачають застосування дистанційних форм навчання, засобів індивідуального контролю, презентацію індивідуальних творчих проектів та продуктів. Встановлено, що поєднання навчання та професійної діяльності приводить до підвищення рівня готовності до подальшого працевлаштування випускників вищих навчальних закладів за спеціальністю «Туризм» і є запорукою його фінансової самостійності та успішного кар'єрного росту.

Обґрунтовано специфіку професійної іншомовної підготовки менеджерів міжнародного туризму, що передбачає вивчення не менше трьох іноземних мов, обумовлених особливостями туристських потоків. Вказано, що суттєвою причиною вивчення іноземних мов стала активізація міжнародних зв'язків на всіх рівнях. Поняття «міжнародний туризм» інтегрує в собі поняття «іншомовне спілкування», що зумовлює особливий попит на фахівців із професійним знанням іноземної мови та специфіки крос-культурних комунікацій у межах ринку туристичних послуг. Визнання вищими державними органами управління освітою в Туреччині необхідності поглибленого вивчення іноземних мов сприяє якісній організації даного процесу в університетах країни.

Досліджено, що більшість навчальних закладів реалізує політику неперервної освіти шляхом створення та функціонування на базі університетів спеціальних центрів професійної підготовки, що надають послуги у підвищенні кваліфікації, перепідготовці.

Застосування методу наукової екстраполяції допомогло окреслити перспективи використання прогресивного досвіду підготовки менеджерів міжнародного туризму у провідних університетах Туреччини у системі вітчизняної університетської освіти на національному, регіональному та інституційному рівнях.

На національному рівні вважаємо за доцільне внесення низки пропозицій до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України: перегляд кваліфікаційних вимог до підготовки фахівців сфери туризму та приведення їх у відповідність до вимог сьогодення; заохочення розвитку партнерства українських університетів із провідними зарубіжними інституціями та центрами туристської освіти, розроблення нормативної бази дуальної освіти, підтримка співробітництва з бізнесовими структурами у сфері туризму шляхом розвитку привабливого інвестиційного клімату, утворення інноваційних форм взаємодії держави, університетів та бізнесу (інноваційні туристичні кластери).

На регіональному рівні доцільним є створення регіональних програм розвитку співробітництва університетів із бізнесовими структурами, спрямованих на задоволення широкого спектру соціальних потреб, зокрема на збереження історико-культурної спадщини та підвищення цінності місцевих туристських об'єктів; рекламно-інформаційне забезпечення регіональної туристської освіти на внутрішньому та міжнародному ринках; сприяння вирішенню проблем фахової підготовки та професійного розвитку кадрів для сфери туризму, призначення регіональної стипендії успішним студентам; проведення регіональних моніторингових досліджень щодо визначення потреби в менеджерах туризму.

На інституційному рівні позитивних результатів можна очікувати від створення релевантної вимогам часу системи цільової підготовки кадрів туристичної індустрії (менеджерів середньої та вищої ланок), інтенсивної підготовки в університетах фахівців сфери міжнародного туризму за 10–16-місячними навчальними програмами на курсах підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації професійних кадрів для туристичної галузі, формування відповідної ресурсної бази для здійснення професійної підготовки майбутніх менеджерів міжнародного туризму.

Таким чином, визначено інноваційний потенціал туристичного досвіду університетів Туреччини та виокремлено можливості його реалізації в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях.

Узагальнення результатів дослідження, що полягало у виявленні теоретичних, нормативних змістових та процесуальних засад підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини та визначенні можливості використання прогресивного досвіду турецьких ВНЗ в аспекті досліджуваної проблеми в Україні, дало підстави сформулювати такі **висновки**:

1. Схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат дослідження та подано уточнене визначення основоположних понять дослідження: «менеджер міжнародного туризму» та «підготовка менеджерів міжнародного туризму». Менеджер міжнародного туризму визначено як «фахівець міжнародного ринку туристичних послуг, що володіє відповідними професійними компетентностями, здатний до аналізу кон'юнктури ринку туристичних послуг, сегментації туристичного попиту, що забезпечує виведення туристичної галузі на новий прогресивний етап розвитку». Підготовка менеджерів міжнародного туризму у системі багаторівневої освіти розглядається як складний комплексний процес,

спрямований на формування конкурентоспроможного фахівця міжнародного ринку туристичних послуг шляхом оволодіння відповідними фаховими, економічними та загальноосвітніми блоками знань, умінь і навичок, зорієнтованими на потреби суспільства; усвідомлення мотивів та потреб здійснення професійної діяльності; розвитку професійно важливих особистісних якостей та можливістю удосконалення кваліфікації впродовж життя.

2. Виокремлено основні етапи становлення й розвитку системи підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині: 1) доінституційний (1139 – 1940 рр.) – стихійний період подорожей, зародження в'їзного туризму, неформальної підготовки до виконання професійних функцій у туристичній галузі шляхом учнівства; 2) інституційний (1940 – 1960 рр.) – формування системи підготовки кадрів для сфери туризму у професійних школах; 3) формування різнорівневої системи університетської туристської освіти, що передбачало диверсифікацію рівнів підготовки (бакалавр, магістр), та удосконалення навчального процесу, зокрема впровадження інноваційних технологій навчання (1960 – теперішній час).

Показано соціально-економічні (визнання туристичної галузі на рівні держави шляхом прийняття законів, які стимулюють підйом туризму в країні; впровадження п'ятирічних планів розвитку країни, підтримка державної лібералізації економіки, спрямування значних інвестицій у приморські території тощо) та культурно-освітні (розвиток законодавчої бази щодо збереження історико-культурних пам'яток; перехід від релігійної до світської освіти; актуалізація запитів на кваліфікованих фахівців у сфері міжнародного туризму; потреба у використанні досвіду туристської освіти зарубіжних країн: США, Швейцарії, Німеччини,) чинники становлення і розвитку досліджуваного процесу.

3. Окреслено нормативні засади підготовки фахівців для сфери туризму, проаналізовано офіційні урядові документи, які регламентують діяльність ВНЗ та сфери туризму. Встановлено, що владні структури Туреччини беруть активну участь у підтримці розвитку сфери туризму взагалі (Закон про підтримку індустрії туризму за № 6086 (1953 р.), Закон про заохочення туризму за № 2634 (1982 р.), Закон про захист оточуючого середовища за № 2872 (1983 р.), Національний Закон про парки за № 2873 (1983 р.), Закон про вільні зони за № 3218 (1985 р.), Закон про прямі іноземні інвестиції за № 4875 (2003 р.)) та туристської освіти зокрема (Закон про уніфіковану освіту за № 430 (1924 р.), Закон про організаційну структуру закладів вищої освіти за № 2809 (1983 р.), Закон про вивчення іноземних мов за № 2923 (1983 р.), Закон про дуальну освіту у вищих навчальних закладах (доповнення до закону за № 2547 (1992 р.), Основний закон про національну освіту за № 1739 (1997 р., 2012 р.), Закон про восьмирічну обов'язкову та неперервну освіту за № 4306 (1997 р.).

Виявлено, що основними нормативними засадами підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини є: урахування специфіки підготовки кадрів для сфери туризму; нормативне забезпечення співробітництва з інвесторами та роботодавцями, що зумовлює інтенсивний

розвиток інфраструктури міжнародного туризму; міжнародного співробітництва між навчальними закладами; заохочення розвитку дуальності освіти, вивчення іноземних мов, крос-культурних комунікацій, залучення населення до збереження культурно-історичної спадщини та захисту оточуючого середовища.

4. З'ясовано змістові (удосконалення навчальних планів і програм та методики підготовки менеджерів міжнародного туризму відповідно до потреб міжнародного ринку, інтернаціоналізація навчання, оптимальне поєднання теоретичних знань та практичних умінь і навичок, неперервна професійна освіта) та процесуальні (упровадження інноваційних технологій навчання, реалізація механізму соціального партнерства, активізація міжнародної співпраці між навчальними закладами, організація виробничої практики у закладах сфери туризму високорозвинутих країн) засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини.

Встановлено, що за сучасних соціально-економічних умов у період світової кризи для нашої країни доцільним є творче використання прогресивного досвіду підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини, передусім практико-орієнтованого підходу, спрямованого на формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до успішного працевлаштування та подальшого кар'єрного росту. Охарактеризовано зміст теоретичної та практичної підготовки студентів турецьких університетів, які навчаються за 4-річною програмою підготовки бакалаврів за спеціальностями «Менеджер у туризмі», «Менеджер в індустрії гостинності». Підтверджено значущість міжвузівського міжнародного співробітництва, його роль у комплексному та всебічному розвитку особистості майбутнього фахівця (можливість включеного навчання в країні університету-партнера, що сприяє удосконаленню мовних навичок, вихованню толерантного ставлення до інших народів, збагаченню крос-культурних знань, набуттю практичного досвіду роботи).

5. Визначено можливості використання прогресивного досвіду університетів Туреччини в контексті вітчизняної педагогічної практики в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях з урахуванням регіональних, культурно-історичних особливостей та потреб вітчизняного ринку праці. Найбільш перспективними визнано такі:

- *на національному рівні*: внесення низки пропозицій до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України: перегляд кваліфікаційних вимог до підготовки фахівців та приведення їх у відповідність до вимог міжнародних стандартів туристичної освіти; заохочення розвитку партнерства українських університетів з провідними зарубіжними інституціями та центрами туристської освіти, розробка нормативної бази дуальної освіти, підтримка співробітництва з бізнесовими структурами у сфері туризму, утворення туристичних кластерів;

- *на регіональному рівні*: створення регіональних програм розвитку співробітництва університетів з бізнесовими структурами, спрямованих на збереження історико-культурної спадщини регіону та підвищення конкурентоспроможності місцевих туристських об'єктів на міжнародному та

національному ринках туристичних послуг; рекламно-інформаційне підтримка регіональної туристської освіти на внутрішньому та зовнішньому ринках; утворення ефективних механізмів розвитку фахової підготовки та професійного розвитку менеджерів міжнародного туризму; проведення регіональних моніторингових досліджень щодо визначення потреби в менеджерах туризму;

– *на інституційному рівні*: створення релевантної міжнародним стандартам системи цільової підготовки менеджерів міжнародного туризму відповідно до потреб регіону та країни, формування сучасної ресурсної бази для здійснення професійної підготовки майбутніх менеджерів міжнародного туризму.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки менеджерів міжнародного туризму, що обумовлено потребами динамічного розвитку сфери вітчизняного туризму. Перспективи подальших досліджень полягають у аналізі нормативних, управлінських, змістових та процесуальних аспектів міжнародної взаємодії вітчизняних університетів з вищими навчальними закладами країн-лідерів туристичної сфери.

Основні наукові результати висвітлено у таких працях автора:

1. Чикалова М. М. Крос-культурні комунікації у професійній діяльності менеджерів міжнародного туризму / М. М. Чикалова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – № 1. – С. 265–274.

2. Чикалова М. М. Специфіка підготовки студентських кадрів спеціальностей, пов'язаних з індустрією гостинності, до участі у Євро – 2012 / М. М. Чикалова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 4–5 (14–15). – С. 313–320.

3. Чикалова М. М. Роль університетських осередків міжнародного співробітництва у формуванні компетентісних якостей майбутніх менеджерів міжнародного туризму / М. М. Чикалова // Порівняльно-педагогічні студії : науково-педагогічний журнал. – Умань, 2011. – № 3–4. – С. 67–72.

4. Чикалова М. М. Соціально-економічні та культурно-освітні чинники становлення та розвитку туристської освіти в Туреччині / М. М. Чикалова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / ред. кол. : А. А. Сбруєва (голов. ред.) [та ін.]. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2011. – № 8. – С. 137–146.

5. Чикалова М. М. Специфіка іншомовної підготовки менеджерів міжнародного туризму в умовах крос-культурного діалогу (порівняльно-педагогічні дослідження на прикладі університетів Туреччини) / М. Чикалова // Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору : фаховий збірник наукових праць. – К., 2012. – С. 403–408.

6. Чикалова М. М. Болонський процес та сучасні пріоритети підготовки фахівців міжнародного туризму у вищих навчальних закладах / М. М. Чикалова // Сучасний український університет: теорія і практика впровадження інноваційних технологій» (до 60-річчя Сумського державного університету) :

зб. матеріалів VII Міжнародної науково-методичної конф. (Суми, 22–24 квітня 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, СумДУ. – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – С. 101–103.

7. Чикалова М. М. Застосування інноваційних технологій навчання в процесі формування умінь та навичок майбутніх менеджерів туристичної сфери / М. М. Чикалова // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій : зб. матеріалів II Міжнародної наукової конференції для студ., аспірантів, науковців конференції (Суми, 27–28 квітня 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Сум. обл. інститут післядипломної освіти. – Суми, 2009. – Т. 3, Ч. 2. – С. 26–28.

8. Чикалова М. М. Інновації в туризмі та формування професійно-педагогічного інтересу у майбутнього фахівця сфери індустрії гостинності / М. М. Чикалова // Наукова творчість молоді в індустрії гостинності» (до 90-річчя Донецького нац. ун-ту економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського) : зб. матеріалів Першої всеукраїнської науково-практичної конференції студ., аспірантів та молодих вчених (18–19 листопада 2010 р.) / М-во освіти і науки України. – Донецьк, 2010. – С. 266–268.

9. Чикалова М. М. Соціально-педагогічні проблеми професійної соціалізації студентів у іншомовному професійному середовищі / М. Чикалова // Соціалізація особистості : Культура, освітня політика, технології формування : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів (20 – 21 квітня 2011 р.) / М-во освіти і науки України. – Суми, 2011. – С. 67–69.

10. Чикалова М. М. Організаційно-педагогічні аспекти підготовки кадрів для сфери туризму в умовах інтегрованого навчання (на досвіді університетів Туреччини) / М. М. Чикалова // Теоретичні та методологічні проблеми сучасної педагогіки та психології : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 січня 2012 р.) / Південна фундація педагогіки. – Одеса, 2012. – С. 40–42.

11. Чикалова М. М. Роль держави у контексті розвитку туристської освіти / М. М. Чикалова // Проблеми та перспективи формування інноваційної системи освіти в ХХІ столітті : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (3–4 лютого 2012 р.) / Львівська педагогічна спільнота. – Львів, 2012. – С. 49–51.

12. Чикалова М. М. Позиціонування Туреччини у сфері міжнародного туризму: порівняльно-педагогічний аспект: навч.-метод. посіб. / М. М. Чикалова, Л. С. Левченко. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 76 с.

Чикалова М. М. Організаційно-педагогічні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, 2012.

Дисертаційне дослідження присвячено виявленню теоретичних, нормативних, змістових та процесуальних засад підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини та визначенню можливостей використання прогресивного досвіду турецьких ВНЗ в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Здійснено аналіз стану розроблення досліджуваної проблеми у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах. Схарактеризовано понятійно-термінологічний апарат дослідження («менеджер міжнародного туризму», «підготовка менеджера міжнародного туризму»).

Виокремлено основні етапи та чинники (соціально-економічні та культурно освітні) становлення й розвитку системи підготовки фахівців із туризму в Туреччині.

З'ясовано засади підготовки менеджерів міжнародного туризму: нормативні (законодавчі документи та урядові програми, спрямовані на розвиток та удосконалення системи підготовки кадрів для сфери туризму), змістові (напрями підготовки менеджерів міжнародного туризму в університетах Туреччини) та процесуальні (форми та методи ефективного здійснення процесу підготовки менеджерів міжнародного туризму).

Визначено нормативні, змістові й процесуальні засади підготовки менеджерів міжнародного туризму у ВНЗ України та визначено можливості використання прогресивного досвіду університетів Туреччини на сучасному етапі.

Ключові слова: підготовка, менеджер міжнародного туризму, підготовка менеджера міжнародного туризму, організаційно-педагогічні засади підготовки, нормативні, змістові та процесуальні засади підготовки, університети Туреччини.

Чикалова М. Н. Организационно-педагогические основы подготовки менеджеров международного туризма в университетах Турции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренко, Сумы, 2012.

Диссертационное исследование посвящено выяснению теоретических, нормативных, содержательных и процессуальных основ подготовки менеджеров международного туризма в университетах Турции, а также определению возможностей использования прогрессивного опыта турецких вузов в аспекте исследуемой проблемы в Украине.

Осуществлен анализ состояния разработки исследуемой проблемы в отечественных и зарубежных научных источниках. Охарактеризован понятийно-терминологический аппарат исследования («менеджер международного туризма», «подготовка менеджеров международного туризма» и др.).

Выделены основные этапы и факторы (социально-экономические и культурно-образовательные) становления и развития системы подготовки специалистов по туризму в Турции в рамках этапов становления туризма в Турецкой Республике.

Обоснованы принципы подготовки менеджеров международного туризма: нормативные (законодательные документы и правительственные программы, направленные на развитие и совершенствование системы подготовки кадров для сферы туризма), содержательные (направления подготовки менеджеров туризма в университетах Турции) и процессуальные (подходы к эффективному осуществлению процесса подготовки специалистов сферы туризма).

Определены нормативные, содержательные и процессуальные основы подготовки менеджеров международного туризма в вузах Украины и определены возможности использования прогрессивного опыта университетов Турции на современном этапе.

Ключевые слова: подготовка, менеджер международного туризма, подготовка менеджера международного туризма, организационно-педагогические основы подготовки, нормативные, содержательные и процессуальные основы подготовки, университеты Турции.

M. Chykalova. Organisational and Pedagogical Principles of International Tourism Managers training at Turkey's Universities. – As a manuscript.

Scientific thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the Speciality 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko MESyouthsport, Sumy, 2012.

Dissertation is devoted to the theoretical, normative, contentive and processual principles of international tourism managers training at Turkey's universities as well as identifying the opportunities of advanced experience use in Ukrainian educational system.

On the bases of national and foreign scientific literature and normative documents the analysis of the investigated problem state has been defined.

A great number of the basic concepts of the research are characterized, among them: «international tourism», «manager of international tourism», «international tourism managers' training» etc.). The scientific content of the basic concepts of the study – «manager of international tourism» and «international tourism managers' training» – is concretized and clarified. They are: «manager of international tourism» is a specialist in international tourism market, who has professional qualities, competently examines the market conditions of travel services, segmentation of tourist demand, designs the organization according to the current requirements, knows the information technologies and software to facilitate the removal of the tourism industry to a new advanced stage of development; «international tourism managers' training» in the system of multilevel education is seen as a complex integrated process aimed at forming a competitive specialist of the international tourism market by mastering the relevant professional, economic and general blocks

of knowledge, abilities and skills oriented to the needs of society; understanding the motives and needs of professional activities; professional development of important personal qualities and ability to improve skills for life.

The basic historical stages of Turkish tourism training system development have been characterised: (1 – preinstitutional (1139 – 1940) – spontaneous time travel, the uprising of inbound tourism, 2 – institutional (1940 – 1960 years) – the formation of academic training for tourism, 3 – stage of activation and improvement of the educational process and implementation of the innovative educational technologies into the academic process (1960 – pr. time). Social, economic, cultural and educational factors of the academic process in tourism education have been determined.

The main normative, contentive and processual principles of international tourism managers training on the example of Turkey's universities have been found out. Among them are: normative (legal documents and government programs aimed at developing and improving tourism training), contentive (forming the higher education establishments to ensure the quality of training in accordance with market needs and demands of employers; education internationalization; the integration of theoretical learning and practical training as a part of academic process; the integration of classical and innovative forms and methods of training; training for a life); processual (the implementation of a social partnership mechanism; integration into a single global system of production practices in international organizations; the organization of training and work experience abroad etc.)

The result of this scientific research was the identification of such features of training for the tourism industry in Turkey's schools as: the academic process at schools of tourism direction, which are structural units of the universities in Turkey, is based on the principle of consistent practical implementation of the theoretical knowledge. Great attention is paid to professional foreign language training, which includes at least three foreign languages, according to specific tourist flows. The subjects are mainly focused on interpersonal communication and a deep knowledge of a person's psychology. Detailed study is paid to legislative base in the tourism sector. The increased term of internship and practical training in real conditions positively affects the overall training and its competitiveness in the labour market. The obtaining of two diplomas (Turkish and Partner University's) is a guarantee of employment at home and abroad.

The studies confirmed the importance of inter-university international cooperation and its role in the comprehensive development of the future international tourism managers. The possibility of using the experience of Turkish universities in the field of international tourism managers training in the context of national educational system at national, regional and institutional levels, taking into account regional, cultural and historical features of the development and the requirements of the labour market has been determined.

Key words: training, an international tourism manager, international; tourism managers training, organisational and pedagogical principles of training, normative, contentive and processual principles of training, Turkey's Universities.

Підписано до друку 01.06.2012. Формат 60x90/16. Гарн. NewTimes.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано у редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка з оригіналів автора

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87
e-mail: rector@sspu.sumy.ua
тел.: (0542) 22-14-95